

Marko Omčikus,  
 Republički zavod za zaštitu spomenika kulture Beograd  
 Srbija i Crna Gora

## DVA MEĐUNARODNA PROJEKTA U KOJIMA SRBIJA SARADUJE

Kulturni turizam, kulturni itinereri, ili kulturno hodočašće, predstavlja relativno novije poimanje, mada je kulturna ponuda s kulturnim nasleđem bila uvek deo turističkog paketa. Međutim, u čemu je razlika između nekada i sada?

Kulturni turizam danas predstavlja autonomnu turističku recepciju. To znači da kulturno nasleđe više nije samo mogući niz tranzitnih tačaka ili vanpasioniska ponuda, već glavni cilj, odnosno konačna recepcija.

Da li smo u našem regionu spremno dočekali taj novi turistički trend?

Naravno da nismo. Pretpostavljam da u sadašnjim državama bivše Jugoslavije jedino za Sloveniju možemo da kažemo da ima dobru infrastrukturu, a za Hrvatsku da je na dobrom putu.

Srbija je prema podacima Turističkog saveza definisala listu ponude. To su 16 gradova i 41 manastir.

Ako gledamo kao broj na listi to je izuzetno malo, ali ako se udubimo u kvalitet infrastrukture tih receptivnih tačaka sigurno da 90% ne zadovoljava ni minimum potrebnog standarda-međunarodnog standarda. Znači, te ponude mogu da se, uglavnom, kvalifikuju kao avanture u balkansku egzotiku.

Drugo: Kulturno nasleđe nisu samo manastiri i gradska jezgra ili istorijska jezgra. Kulturno nasleđe se klasifikuje u otprilike 12 odrednica, kao što su: muzeji, arheološki parkovi, etno-parkovi, ruralna područja, reciklirana industrija i sl.

Ranija podela nasleđa na pokretno i nepokretno, prevaziđena je. Nematerijalna baština je zauzela mesto u novoj podeli. Nematerijalnu baštinu nikako ne treba mešati sa duhovnom baštinom, koja je samo deo mogućeg ukupnog korpusa nematerijalne baštine koja se prepoznaje i u autentičnim zanatima, gastronomiji, igri i sl., ali se ista ne štiti samo dokumentacijom i medijskim zapisima. Nematerijalna baština štiti se in situ, delom od strane države ili lokalne samouprave, ali i kroz manifestaciju u okviru turističkog programa.

Definitivno, za svaku zajednicu, ili ako hoćemo državu, kulturno nasleđe predstavlja resurs. Znači ogroman potencijal koji može da donosi ekonomsku dobit i da puni budžetske kase, a ne obrnuto, kako se to tretira kao budžetska potrošnja, neprivreda i sl.

U vrlo često je Austrija kao poseban primer države koja veći deo svog ekonomskog profita stiže na kulturnoj ponudi. Praktično, svo nasleđe je u dobitnoj funkciji.

Dva značajna međunarodna projekta u kojima učestvuju institucije iz Srbije, uz podršku Vlade, su: "Dunav put kulture" (*Arge Donau*), koordinator je u Austriji i Ž'Kulturni itinereri Jugoistočne Evrope", koordinator je u Sofiji.

Prvi projekat je međuvladin, drugi pripada nevladinom sektoru, tačnije regionalnoj *ICOMOS* mreži.

Ciljevi tih projekata su da se u prvoj fazi definišu na geografskoj karti tačke kulturnog nasleđa i kulturnih manifestacija. Da se definiše vrednost i razvrsta po klasifikaciji. Zatim, da se radi uvezivanje tačaka na dva načina: po gustini i po klasifikaciji.

Uzmimo naprimer: Novi Sad, Beograd, Smederevo i Golubac.

Šta navedena mesta nude u jednom nivou?

U prvom nivou zajednička ponuda su utvrđenja. Pojedinačni gradovi Novi Sad, Beograd i Smederevo u svojoj ponudi imaju znatno više od samih utvrđenja, a Golubac gotovo samo utvrđenje. Znači, ako smo za recepciju izabrali stare gradove i utvrđenja u itinerer ćemo odrediti maršrutu do Golubca, s tim što će u Novom Sadu, Beogradu i Smederevu program biti prošireniji.

Postavlja se naravno pitanje infrastrukture, da li je ona dovoljno kvalitetna i da li ima dovoljno svih drugih vrsta ponuda. Od sanitarija (koje smatram čak najbitnijim), marina, parkinga, pristupa hendikepiranima i sl., pa sve do potrebnih obeležja, putokaza publikacija i drugih medija.

Da se vratimo na projekte. Za sada je to prva faza, a to je da se definiše šta se nudi i šta uz tu ponudu nedostaje. U narednim fazama projektovaće se potrebna infrastruktura, menadžmet plan i na kraju slede konkursi za investitore. Međutim, do tog momenta treba da se dobiju odgovori na mnoga pitanja.

Izdvojiću primer Beogradske tvrđave, ili kako je još zovu Kalimegdan:

*Beogradska tvrđava:*

*Prostorno kulturno istorijska celina od izuzetnog značaja. Višeslojni kompleks u čijem sastavu postoje i pojedinačni spomenici kulture i javni spomenici. Omiljeno je šetalište Beograđana, mesto za rekreaciju sport, zabavu, i konačno prostor jedne od glavnih turističkih ponuda Beograda, posebno kada je turista u tranzitu.*

***Pitanja sa kojima treba krenuti i doći do odgovora:***

*Ko je sve korisnik Beogradske tvrđave?*

*Ko sve ima nadležnosti nad njenim delovima?*

*Kako se ko brine o njenim delovima?*

*Kako su iskorišćeni ti delovi?*

*Koliko ima neiskorišćenog prostora, kakvo je njihovo stanje i šta se u njima događa?*

*U koje namene bi mogli da se koriste neiskorišćeni prostori? (Postoje li projekti?)*

*Postoje li sporovi oko nadležnosti?*

*Postoji li nelegalna gradnja i ko su investitori?*

*Koje su prepoznatljive sistemske prepreke na putu očuvanja nasleđa i stavljanja nasleđa u turističke programe?*

*Da li postoji dovoljna infrastruktura (sanitarije, informativni pultovi suvenirnice, prohodnost lica sa invaliditetom, fizička bezbednost po bedemima, i bezbednost kretanja? I na kraju, utvrditi specifičnosti i pojave neobuhvaćene ovim pitanjima.*

*Na primeru Beogradske tvrđave dali smo osnovna pitanja praktično za većinu objekata i prostora koja imaju svojstvo kulturnog nasleđa.*

Ova navedena pitanja se postavljaju i na nivou kompletnog prostora Podunavlja (zonu obuhvata pored rečnog korita i zona od 50 kilometara od obale-ukupno 100 kilometara).

Projekat kulturnih itinerera Jugoistočne Evrope ima, pre svega, za cilj da prezentuje tačke istorijskog srednjovekovnog nasleđa na postojećim putnim pravcima. Taj projekat za sada je odredio ciljane grupe među obrazovanim turistima, kojima dobra infrastruktura nije najbitnija. Međutim, u narednoj fazi, i taj projekat će nužno otvoriti pitanja i proširiti se i na druge ciljane grupe.

Ova dva projekta, kao što smo rekli, međunarodnog su značaja i u njemu, Srbija u *Podunavskom projektu* i Srbija i Crna Gora u *Projektu kulturnih itinerera*, učestvuju prema dogovorenoj dinamici. Međutim, kada govorimo o drugoj, investicionoj fazi, pretpostavljamo da će srpski deo Podunavlja biti posebno prioritetan za strana ulaganja. Nezamislivo bi bilo da i u budućnosti Dunav, glavna evropska arterija između Zapadne Evrope i Crnog mora, ima sivu zonu.

Treći projekat, za sada na nacionalnom nivou je Atlas narodnog graditeljstva. Narodno graditeljstvo u fizičkom smislu je najkrhkije i ono je u Srbiji prilično propalo. Promenom načina života, narodno graditeljstvo je izgubilo mnogo od svoje autentičnosti. Ali, sada se ozbiljnije radi na istraživanju i utvrđivanju šta nam je ostalo i šta dalje. U ovom trenutku se podjednako razmišlja u dva pravca: da se formira mreža etno-parkova po geografskoj tipologiji, ili da se određene ruralne celine koje nisu pretrpele velike promene zaštite in situ i uz dobar menadžment, stave u funkciju. Međutim, tu nije samo problem zaštite objekata, već je tu i problem iz svere nematerijalnog. Tu je situacija još fražilnija, a to su autentični stari zanati i ne samo zanati, već i običaji (praznični običaji, igra i rituali, pesma, pripremanje hrane i sl.).

Ovaj projekat ima sve uslove da preraste u regionalni projekat, odnosno da se proširi na antropogeografske oblasti.